Om öfverflyttning af skatt

Author(s): Knut Wicksell

Source: *Ekonomisk Tidskrift*, Årg. 1 (1899), pp. 211-232

Published by: Wiley on behalf of The Scandinavian Journal of Economics

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/3436867>

Accessed: 27-06-2016 02:58 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at
<http://about.jstor.org/terms>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

The Scandinavian Journal of Economics, Wiley are collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Ekonomisk Tidskrift*

Om öfverflyttning af skatt.

Af Knut Wicksell.

Hvar och en känner den skillnad, som finansiäran uppställer mellan begreppen direkt och indirekt skatt. Med direkt skatt menas — åtminstone är detta ordets vanligaste betydelse — en sådan, som träffar eller är afsedd att träffa just de personer, af hvilka skatten i första hand erlägges. Dit räknas hos oss, som bekant, utom de fordom så viktiga, numera snart försvunna grundskatterna och några ännu kvarstående hufvudskatter, framför allt den allmänna bevillningen och de efter denna reglerade kommunalskatterna. För att i fråga om dessa åstadkomma en rättvis skattefördelning skulle således blott erfordras, att skatten från början pålågges i öfverensstämmelse med rättvisa och billighet. — Med indirekta skatter åter förstår man raka motsatsen till de direkta; de afse att i sin helhet eller åtminstone till största delen drabba andra personer än dem, af hvilka de direkt utkrävas. Deras förnämsta representanter äro tullar och inhemska förbrukningsskatter (akciser), af hvilka senare hos oss bränvinsskatterna och tillverkningsskatten på hvitbetsocker numera äro så godt som de enda kvarstående af en fordom ytterst rikhaltig samling. De afgifter, som erläggas till staten af den enskilda varuimportören eller tillverkaren af akcispliktiga varor, stå oftast utom allt förhållande till den vinst, han kan vänta sig af sin rörelse; själfva förutsättningen vid skattens påläggande är därför, att det skall bli honom möjligt att höja priset på sin vara och därigenom frångå sig själf skatten för att i stället låta denna

definitivt komma att hvila på konsumenterna. — Slutligen finnas äfven skatter, som så att säga stå på gränsen mellan de direkta och indirekta; dit höra t. ex. de vanligen i stämpelform upptagna skatterna på vissa affärstransaktioner, såsom växelstämpel m. fl., hvilka från början torde varit afsedda att någorlunda jämt fördelas mellan de båda kontrahenterna vid en dylik transaktion.

Skall nu emellertid skattesystemet icke blott till en del och törhända minsta delen uppfylla rättvisans fordringar, så är det tydligen nödvändigt, att äfven de indirekta skatternas fördelning i sista hand kommer att ske efter denna princip, och härtill erfordras naturligtvis i första rummet, att de ekonomiska reglerna för skatternas öfverflyttande från den ena till den andra och deras slutliga fördelning, den s. k. skatteincidensen, äro åtminstone i sina grunddrag tillräckligt kända, ett problem som dock, såsom vi strax skola se, hör till nationalekonomiens allra svåraste. Men härtill kommer, att äfven de s. k. direkta skatterna långt ifrån alltid äro i besittning af den egenskap, som gifvit dem deras namn: det är icke sagdt, att de i verkligheten drabba den och endast den person, af hvilken de utkräfras, äfven om sådant från början varit åsyftadt. Ett slående bevis härpå lämnar bland annat jordbeskattningens historia. Den författare, hvars arbete utgör närmaste anledningen till denna lilla uppsats, omtalar t. ex. en jordskatt, som ännu under förra århundradet var i användning i några stater i Nordamerika, och som helt enkelt bestod i en viss oföränderlig afgift för hvarje acre odlad jord utan afseende på jordens olika godhet. Hvar och en inser visserligen, att en sådan skatt vore ganska orättvis, eftersom den, som på sin jordlott kanhända erhåller 2 eller 3 gånger så rika skördar som en annan på sin, ändå icke skulle få betala mera; men för de flesta skall den emellertid i första ögonblicket te sig såsom en verklig direkt skatt, som, ehuru ojämnt, drabbar jordägarne, af hvilka den erlägges, och inga andra. En närmare undersökning visar emellertid snart, att så alls icke blir förhållandet, i alla händelser icke, om skatten uppnår någon betydande höjd. Innehafvarna af den sämsta jorden, hvars odling nätt och jämt lönar sig, kunna ju öfverhufvudtaget icke betala skatten, därest icke priset på spannmål så mycket förhöjes, att det lilla öfverskott, de kunna ha till afsalu, åtminstone täcker hela skattens belopp. De måste annars

upphöra med odlingen, hvarigenom tillgången på spannmål skulle bli otillräcklig för samhällets behof. Resultatet af en sådan beskattning skulle följaktligen utan all fråga blifva en stark förhöjning af spannmålspriset (om absolut, i penningar räknadt, eller blott i förhållande till andra varor är härvid likgiltigt), så att skatten till största delen komme att bäras af de icke jordägarne brödkonsumenterna. Men ej nog härmed. Innehafvarne af den bättre jorden, hvilka i allmänhet hafva stora öfverskott af spannmål till afsalu, skulle af de stegrade spannmålsprisen skörda en fördel, som komme att mångdubbelt uppväga deras skatt, så att för dessa, således just för de mest skattekraftiga, den tillärnade skatten förvandlades till en premie, likaledes på brödkonsumenternas bekostnad. En sådan skatt blefve med ett ord ett monstrum af orättvisa, och detta just genom sina, af skattemyndigheten icke afsedda, indirekta verkningar.

Redan det sagda visar, af hvilken oerhörd vikt frågorna om skatteöfverflyttningen och skatteincidensen äro för ett rätt bedömande af hvarje lands skatteväsen. Dessa frågor ha också sysselsatt många forskare. Under nationalekonomiens klassiska period — i Adam Smiths, Ricardos och ännu i John St. Mills skrifter — utgjorde de en hufvudbeståndsdel af finansläran; om på senare tid, och särskildt i den tyska litteraturen, förhållandet blifvit ett motsatt, så beror icke detta på, att dessa frågor i vår tid skulle ha erhållit en mindre betydelse än fordom — det förhåller sig snarare tvärt om — utan helt enkelt därpå, att man i ett slags förtviflan öfver problemets oerhörda svårigheter uppgifvit att sysselsätta sig därmed. Denna rent negativa ståndpunkt intaga i själfva verket flera af de tongifvande tyska författarne: en Adolf Held, en W. Vocke m. fl. Det är emellertid klart, att vetenskapen icke allt framgent kan bli stående vid en dylik bankruttförklaring. Också har under senaste tid i flera länder: i England, i Italien, i Österrike och till och med i Tyskland problemet om skatteincidensen blifvit med förnyad ifver angripet af nationalekonomerna. Med tillhjälp af de förbättrade undersökningsmetoder, som den moderna värde- och kapitalteorien gifvit vid handen, har man underkastat de klassiska författarnes teorier en förnyad pröfning och därvid i många fall kommit, om icke till stora och afgörande, så dock till nya och intressanta resultat.

Den utförligaste och på samma gång mest lättlästa framställning af ämnet i dess helhet torde vara den, som lämnats af amerikanen Seligman, professor vid Columbia universitetet i New-York, hvilken äfven på andra områden af finansvetenskapen gjort sig känd genom en hel rad af förträffliga arbeten. Hans för några år sedan utgifna arbete, »The shifting and incidence of taxation»¹ har i år utkommit i en ny, starkt förökad upplaga. Särskildt den historiska delen, hvilken omfattar mer än hälften af boken, utgör enligt min åsikt ett mönster af klar och uttömmande framställning och förtjänar väl studeras af en hvar, som intresserar sig för skattefrågor. Jag skall här nedan, närmast med ledning af detta arbete, försöka lämna en kortfattad skiss af de ifrågasvarande teoriernas historiska utveckling och nuvarande ståndpunkt.

* *

I äldre tider var det egentligen blott de större stadssamhällena, som ägde ett med våra moderna förhållanden jämförligt skatteväsen. Hvad statens, d. v. s. dess öfverhufvuds inkomster angår — ty på dessa båda hade man ännu ej lärt sig skilja — så hämtades de företrädesvis ifrån afkastningen af mer eller mindre vidsträckta kronodomäner och därjämte af vissa öfverhöghetsrättigheter, s. k. regalier, af hvilka i synnerhet myntregalet, rätten att slå mynt, var af stor betydelse och i alla tider utöfvat en ödesdiger inverkan på det ekonomiska lifvet. Vid utomordentliga tillfällen, krig och dylikt, kom härtill tillfälliga hjälper eller gärdar, hvilka dock merendels hade en märkbar benägenhet att småningom förvandla sig i stående skatter. Äfven indirekta skatter, särskildt tullar förekommo visserligen i mängd, men dels var deras afkastning ännu föga betydande, dels betraktades de ännu icke, tyckes det, såsom en skatt på konsumenterna utan snarare såsom en tribut från utländska köpmän för privilegiet att få handla med landets invånare, liksom utförseltullarne betraktades såsom betalning för inländska tillverkares rätt att få afsätta sina produkter på utlandet.

Det var först uppkomsten eller rättare den allmänna utbredningen mot slutet på 1600-talet af den skatteform som kallas akcis, som gjorde skatteincidensfrågan till en brännande, och

¹ New-York, The Macmillan Company 1899 (337 + XII s. — 3 dollars).

som i synnerhet i England så väl då som under hela 1700-talet framkallade en hel flod af ströskrifter, i hvilka snart äfven de öfriga skatterna började pröfvas med hänsyn till sin incidens. Seligman anför i sin bibliografi närmare 200 dylika skrifter och har underkastat alla de viktigare af dem en tålmodig analys. Att denna lifliga diskussion i hög grad bidragit att bland allmänheten väcka intresse för nationalekonomiska frågor och därigenom medelbart till uppkomsten af en vetenskaplig nationalekonomi, torde vara otvifvelaktigt. Till något omedelbart positivt resultat ledde den likväl ej och kunde icke leda, emedan man ännu helt och hållet saknade de teoretiska förutsättningar, på hvilka ensamt en fruktbar diskussion i dylika frågor kan uppbyggas. Af det ytterst invecklade sammanhanget mellan de ekonomiska företeelserna tog hvarje författare upp endast den lilla del, som han händelsevis råkat få syn på, och fullföljde den obekymradt i den riktning, som bäst öfverensstämde med hans allmänna anläggning eller intressen. Man finner också, såsom Seligman anmärker i slutet af sin redogörelse för denna tid, nästan lika många olika åsikter som skriftställare: att skatterna förblifva liggande där de läggas, att alla skatter öfvervältras på jordägarne, att de bäras af köpmannen, att de hvila på arbetaren, att de hvila på de rika konsumenterna, att de icke alls hvila på konsumenterna o. s. v. Den andra i ordningen af dessa åsikter, eller att alla skatter, hur de än anläggas, till sist komma att falla på ägarne af jorden, en lära som sedermera med ökad styrka upptogs af fysiokraterna, tyckes ursprungligen ha uppställts af filosofen John Locke; men medan Locke och hans närmare anhängare däraf drogo den slutsatsen, att statens hela skattebehof då så godt först som sist kunde fyllas genom en enda skatt på jorden, så kommo andra, i något mindre god tro, som det vill tyckas, från samma utgångspunkt till den slutsatsen, att skatter på den fattigare befolkningens förnödenheter utan fara kunde påläggas, enär de ju i sista instans icke bures af dem utan af jordägarne.

Till samma resultat kunde man emellertid också komma på helt andra premisser, nämligen utgående ifrån den åsikt, att alla skatter på jorden medföra högre pris på jordbrukets produkter och därigenom drabba den stora massan af konsumenter. Denna åsikt förfäktas i en broschyr, som anses vara författad af

ministern Walpole, den förnämsta utbildaren af akcissystemet. Ännu mera prägnant uttalas den i en anonym broschyr af 1733 med den anspråkslösa titeln: Engelsmäns ögon öppnade eller alla brakta att Se, som icke äro beslutna att förblifva Blinda. Tankegången i denna skrift är, att de stora jordägarnes bördor framför allt måste lättas, ty om de betala mindre skatt, så kunna de åtnöja sig med mindre ränta af sina arrendatorer, dessa blifva då i tillfälle att nedsätta priset på jordbrukets produkter, och då arbetaren sålunda kan lefva billigare, åtnöjer han sig med mindre lön, hvarigenom engelska produkter komme att säljas billigare i utlandet. I motsatt fall åter skulle, såsom en annan motståndare till jordbeskattningen uttrycker sig, exporten på utlandet försvåras eller omöjliggöras, och pengarne strömma ur landet för att sent eller aldrig återvända dit. Detta resonnemang syndar nu visserligen mot icke mindre än fyra af de nationalekonomiska grundlärorna, nämligen läran om jordreäntans natur och orsaker, läran om arbetslönens höjd såsom beroende af tillgång och efterfrågan på arbetare, Ricardos lära om det internationella bytet och samma tänkares teori för den mellanfolkliga penningfördelningen. Som emellertid på denna tid ingen af dessa läror ens blifvit uppställd, ännu mindre vunnit burskap i det allmänna medvetandet, äro ju dessa författare i viss mån ursäktade; mindre ursäktligt är, att man t. o. m. i våra dagar, om också utanför de nationalekonomiska kretsarne, ej sällan kan få höra en återklang af dylika uppfattningar.

I det hela är, såsom Seligman riktigt antyder, problemet om skatteincidensen i stort sedt endast en del af det allmänna problemet om den nationella och internationella fördelningen af produkterna; först i den mån teorien för denna sistnämnda blir i alla sina detaljer eller åtminstone i sina grunddrag tillräckligt känd, kan också det förra problemet finna sin lösning; utan hvarje spår till en sådan teori måste det nödvändigtvis komma att mer eller mindre sväfva i luften.

Det första genomförda försök till en teori för den ekonomiska fördelningen gjordes som bekant af de franska fysiokraterna, Quesnay och hans lärjungar, af hvilka Turgot blifvit den mest berömda. Enligt denna skola är jorden den enda värdekällan, och jordbruket den enda handtering, som i egentlig mening kan

lämna en nettoprodukt utöfver arbetarens egna underhållsmedel. I jordbruket arbetar, såsom äfven Adam Smith sedermera uttryckte sig, naturen vid sidan af människan, i alla andra näringsgrenar människan ensam, ounderstödd af naturen; dessa senare yrken äro därför alla mera eller mindre sterila; de tjäna endast till omformande af naturprodukterna, men kunna icke tillsätta dem något nytt värde, i alla händelser icke mer, än som utgör en ekvivalent mot värdet af arbetarens eget underhåll. Resultatet blir alltså, att jordbrukets »produit net» d. v. s. jordräntan utgör den enda fond, ur hvilken öfverhufvud någonting utöfver arbetarnes blotta lifsuppehälle kan tagas, och då följaktligen alla skatter, huru de än anläggas, nödvändigtvis till sist måste gravietra dit, vore det på en gång enklare och i alla afseenden bättre att med ens och direkt bestrida statens samtliga utgifter medelst en enda skatt, lagd på jordegendomen. Ensidigheterna i detta resonnemang ligga numera i öppen dag, men man bör icke förgäta, att det med alla sina brister dock utgjorde en första approximation till verkligheten; det skulle vara fullt riktigt, om landets samtliga innevånare med undantag af jordägarna bestode af fattiga arbetare eller handtverkare, kämpande för nakna lifsuppehållet, och denna förutsättning var i Frankrike under l'ancien régime kanske icke så aflägsen från verkliga förhållandet, som den skulle vara i våra dagar. Till något praktiskt resultat ledde emellertid icke fysiokraternas förslag; Turgot själf var, såsom Seligman uttrycker sig, alltför stor statsman för att experimentvis tillämpa sina älsklingsidéer, sedan han blifvit minister. Däremot kunna vissa finansiella åtgärder af revolutionsregeringarna betraktas såsom en frukt af fysiokraternas lärdomar; men dessa undanträngdes snart af det Napoleonska skattesystemet, hvilket med sin rikedom på olika skatteformer ännu i dag ligger till grund för Frankrikes finansväsen.

Äfven Adam Smith är ju att betrakta som en lärjunge till fysiokraterna, men en lärjunge, som gjort sig fri från de flesta af sina mästares ensidigheter. Ehuru han, som vi sett, delade deras åsikt om jordbrukets öfverlägsenhet i produktivt afseende öfver andra yrken, kunde han dock icke — och hur hade detta också varit möjligt i ett land som England med dess uppblomstrande handel, fabriker och manufakturer? — göra sig blind för kapitalets roll i all produktion. Kapitalet är visserligen icke en produktions-

faktor i samma mening som naturkrafterna eller människoarbetet; dess betydelse ligger ytterst däri, att det ger arbetaren tid och tillfälle att på ett mera effektivt sätt använda naturkrafterna och sin egen intelligenta arbetskraft. Men just därigenom blir kapitalet en själfständig värdealstrare vid sidan af arbetet och jordägendomen och kan liksom dessa göra anspråk på sin andel i produktionsresultatet. Också har allt sedan Adam Smiths tid, med undantag af några socialistiska skriftställare, ingen national-ekonom tviflat på, att kapitalprofiten eller kapitalräntan är en fullt själfständig, icke blott en härledd inkomstkategori vid sidan af jordräntan. En skatt, som i en eller annan form lägges på kapitalprofiten, måste därför enligt Adam Smith, men i motsats till fysiokraternas åsikt, förblifva hvilande på denna inkomst och kan ej vidare afvältras, åtminstone i den mån kapitalprofiten utgör verklig ränta och icke blott en ersättning för kapitalisten-arbetsgifvarens möda och omsorger, samt med den ytterligare inskränkning, som vållas af kapitalets större rörlighet, äfven internationelt taget, i jämförelse med jorden.

I fråga åter om skatter på jorden ansåg Smith, här i öfverensstämmelse med fysiokraterna, att dessa alltid resultera i en motsvarande minskning af jordägarens inkomster och sålunda förblifva hvilande på jorden, och detta vare sig skatten utgår i proportion till jordens nettoafkastning, alltså till den verkliga jordräntan, eller i likhet med den gamla tionden utgör en viss kvotdel af jordbrukets bruttoprodukt. Hans skäl för denna åsikt var helt enkelt, att farmarne (arrendatorerna) måste i likhet med alla andra kapitalister ha vanlig ränta på sina pengar och därför nödvändigt måste komma att betala mindre i jordränta, ju mera de finge erlægga i skatt. Åsikten är emellertid, såsom sedermera visats, felaktig. Adam Smith var ännu icke i besittning af den djupare, fullt genomtänkta jordränteteori, hvilken, uppställd af Anderson, West och Malthus, i så hög grad utarbetades af Ricardo, och som trots alla angrepp, som sedermera gjorts på den, alltjämt torde vara att betrakta såsom en af nationalekonomiens vackraste eröfringar. I öfverensstämmelse med denna teori lärde Ricardo, att en grundskatt endast då blir i hela sitt omfång ligande på jordägaren, när den direkt utgår af själfva jordräntan (vare sig den för öfrigt är proportionell, progressiv eller än så

ojämmt pålagd). I alla andra fall måste den i större eller mindre grad vålla en förryckning af priset på jordbrukets produkter i förhållande till andra förnödenheter och i så måtto komma att hvila på andra inkomsttagare än jordägarens, ungefär på samma sätt som i det exempel, som vi i inledningen omnämde, om än icke alltid i samma grad som där.

Däremot lärde såväl Smith som Ricardo — och deras öfverensstämmelse i denna punkt har tvifvelsutan haft ett föga gynnsamt inflytande på finansiärans teori och praxis — att en skatt lagd på arbetarna, vare sig den direkt utkräfvades af dem, eller träffar dem i form af indirekt skatt med ty åtföljande prisförhöjning på deras viktigaste lifsförnödenheter, icke i verklig mening drabbar arbetarna själfva, utan antingen arbetsgifvarna eller de förmögnare konsumenterna af deras varor, i det nämligen en förhöjning af arbetarnas lefnadskostnader alltid skulle åtföljas af en motsvarande höjning i arbetslönen. Denna ståndpunkt var naturlig nog för Smith: han var, hvad man icke alltid gör klart för sig, i likhet med Turgot och de öfriga fysiokraterna pessimist i befolkningsläran, och den s. k. järnhårda lönelagen, enligt hvilken arbetarbefolkningen alltid sträfvar att föröka sig intill subsistensmedlens yttersta gräns, och arbetslönen därför trots tillfälliga höjningar i längden alltid nedsjunker till blotta lefnadsminimum, uttalas med fullkomlig öppenhet i »Wealth of Nations». Står emellertid arbetslönen vid sitt minimum, så kan den naturligtvis icke sjunka lägre: en förhöjning af arbetarnes lefnadskostnader måste ha en löneförhöjning till följd, därest icke en del af arbetarbefolkningen skall omkomma genom svält och umbäranden, eller ock det, som felar i arbetslön, ersättas af fattigvården, något som i slutet af 1700-talet var ett ytterst vanligt förhållande i England. Hos Ricardo däremot var denna lära väsentligen en inkonsekvens (Seligman gör sig på denna punkt skyldig till ett förbiseende); Ricardo framhåller nämligen, stödd på Malthus' undersökningar, med styrka, att arbetarbefolkningen äfven under fri konkurrens har i sin egen hand att förbättra sin ställning, och att om också på hans tid arbetslönen faktiskt i England mången gång stod på den djupast tänkbara nivå, den dock icke i all framtid behöfde komma att göra detta. Men i den mån arbetarna kunna tillvinna sig ett öfverskott utöfver det blotta lefnadsminimum, li-

der det väl föga tvifvel, att detta öfverskott i sin ordning kan beröfvas dem genom en högre makt, nämligen statens beskattningsmakt. Vi återkomma i det följande än en gång till denna fråga. Ricardos utsagor äro för öfrigt på denna punkt skäligen sväfvande och hvarandra motsägende; men i det hela ansluter han sig dock till Smith, stundom under resonnemang, som icke göra hans vanliga logiska skärpa full heder. — Med undantag för denna sistnämnda åsikt, om hvars oriktighet man tämligen allmänt blifvit ense, har Ricardos och Smiths beskattningsteori, hvaraf vi här naturligtvis måste förbigå en mängd detaljer, förblifvit grundläggande för den i strängare mening vetenskapliga finansläran, ehuru under många, men icke alltid synnerligen lyckliga försök till modifikationer och förbättringar.

Vid sidan af denna strängare teori har emellertid ett annat i grund och botten fantastiskt och ovetenskapligt åskådningssätt i denna fråga vunnit stor utbredning och kanhända i högre grad än den rena teorien kommit att behärska allmänhetens och de ledande statsmännens tankegång. Dess första, om än icke mest bekanta representant var fransmannen Canard, författare till en i mera än ett afseende vidunderlig bok, *Principes d'économie politique*, som dock, förmodligen på grund af sitt trösterika och antirevolutionära innehåll, under konsulatets dagar prisbelönades af Franska institutet. Canards åsikt utmynnar i, hvad Thiers, den mest berömda af hans efterföljare, kallar den »jämna diffusionens» teori: alla skatter, säger Canard, öfverflyttas från den ena till den andra, emedan de annars skulle störa den naturliga jämvikten mellan inkomsterna; följaktligen gör det icke någon skillnad, hur en skatt från början är pålagd, vare sig på inkomsten eller på förbrukningen: incidensen blir alltid densamma. En skatt minskar nämligen alltid såväl köparens som säljarens begär eller »détermination» att köpa eller sälja, och ingen försäljning kan äga rum, förr än dessa begär blifvit utjämnade därigenom, att hvardera parten åtar sig halfva skatten. Sedan köparen sålunda erlagt halfva skatten, blir det nu hans tur att afbördas sig hälften däraf på afnämaren af hans egen vara o. s. v., så att skatten alltså i första rummet kommer att fördelas i ett slags aftagande geometrisk progression. Men detta är endast skattefördelningens första, stapplande steg; den första, säljaren märker snart, att han

själf bär hälften af skatten, under det att endast en fjärdedel stannar på köparen: han inser därför, att köparens »détermination» är starkare än hans egen, och vägrar nu att sälja, såvida icke köparen åtar sig en större del af skatten; härpå går köparen slutligen in, men kommer nu i sin ordning att öfverflytta en större del af skatten på nästa köpare o. s. v. Jämvikt kan först uppnås, när hvar och en bär en lika del af skatten. För att ytterligare belysa sin teori jämför Canard varucirkulationen med en serie af kommunicerande kärl, i hvilka vätskenivån enligt hydrostatikens lagar alltid måste stå lika högt, eller vid blodet i människokroppen. Om läkaren tappar en kvantitet blod från den ena eller andra ådern, är likgiltigt, säger han, ty blodet fördelar sig ändå jämt i alla ådrorna; och på samma sätt är det fåfång möda, om en bankir eller köpman gömmer undan sina böcker för att slippa att betala skatt; vare sig han betalar den eller ej, kommer han ändå i följd af ekonomiska lagar att få bära sin andel. Och för att ingenting skall fattas i denna lekande målning, förklarar Canard slutligen, att skattebördan alldeles försvinner, så att den i sista hand icke bäres af någon alls; ty staten, som uppburit skatten, kommer genom sin efterfrågan på arbete och förnödenheter att till fullo godtgöra alla offer, som beskattningen i förstone förorsakar. »Alors», säger han, »la charge de l'impôt est entièrement de niveau; alors elle n'est plus sentie.» Canard medger likväl, att denna välgörande utjämning icke med ens gör sig gällande, utan först i tidernas längd, och uttalar i sammanhang därmed »den stora sanningen», att hvarje gammal skatt är god, och hvarje ny skatt är dålig, en sats som visserligen, ehuru på helt andra grunder än de af Canard anförda, torde innehålla en viss portion sanning.

Läsaren, som nu lär ha fått nog af Canard, skall förmodligen med förvåning höra, att hans äfventyrliga lära icke blott vunnit talrika anhängare i flera länder, utan att bland dessa jämväl räknas en af den nyare tidens mest framstående statsmän, och en af dess berömdaste nationalekonomer. Den förra är, såsom redan förut antydts, Thiers, hvilken i sin straxt efter februarirevolutionen utgifna skrift »De la propriété» framlägger en ny, ingalunda förbättrad upplaga af Canards incidensteori. »Par une loi des plus sages, des plus rassurantes de la Providence», förklarar

Thiers, blir den rike alltid mest beskattad, huru regeringarne än bära sig åt, och detta helt enkelt därför, att han konsumerar mest; ty af hvad art en skatt än är, så öfverflyttas den i det oändliga och blir slutligen en integrerande del af varuprisen. Af samma mening är Lorenz v. Stein, den bekante, nyligen aflidne österrikiska nationalekonomen. Han förkastar hela den klassiska läran om skatteöfverflyttningen såsom varande »eine der wunderlichsten Begriffsverwirrungen, die es je in der Wissenschaft gegeben hat;» och i stället för denna oklara lära uppställer han själf en annan, som han benämner skatteproduktion, hvars »enkla och klara begrepp» tyvärr ingen mer än han själf lyckats tyda, men hvars »stora resultat» är, att »hvarje skatt öfverflyttas af hvar och en på hvar och en». Till trots för Steins stora anseende har efter honom veterligen ingen nationalekonom vågat uppträda till försvar för denna lika anspråksfulla som ihåliga lära; dess blotta framträdande vittnar emellertid om, huru föga den teoretiska nationalekonomien förmått slå rot och vinna inflytande vid tyska universitet, ett förhållande, som dock lyckligtvis nu är på väg att förändra sig.

* *

Vi lämna emellertid historiken för att i stället söka besvara den frågan, hvad nationalekonomerna i närvarande stund kunna sägas veta eller anse angående skatternas öfverflyttning och incidens, därvid dock inskränkande oss till sådana skatteformer, som för vårt eget land äro af större betydelse. Icke heller kommer jag här att obetingadt följa Seligmans framställning, hvars positiva del icke står fullt i jämnhöjd med den historiska och i vissa punkter är föga tillfredsställande.

Det säkraste och bäst bevisade resultatet af hela den moderna diskussionen i denna fråga torde vara, att det endast gifves en direkt skatt, som i verkligheten förtjänar detta namn, och på hvars incidens man med full trygghet kan lita, nämligen den rena inkomstskatten. Hvarje annan skatt har nödvändigtvis ett störande af produktionens villkor och därigenom af den ekonomiska jämvikten till följd. Återställandet af denna kan blott ske genom större eller mindre skatteöfverflyttning, och är där-

jämte, såsom vi snart skola se, i de flesta fall äfven förbunden med extra förluster och olägenheter, stundom för båda parterna. En skatt på den rena inkomsten åter, i synnerhet om den likformigt, proportionelt eller progressivt, träffar alla inkomster af ett och samma slag, t. ex. kapitalprofit, jordränta eller arbetslön, kan efter all anledning icke vidare öfverflyttas utan måste stanna, där den pålägges, och förorsakar därför icke heller något störande af den ekonomiska jämvikten eller några som helst olägenheter utom naturligtvis den, som skattebetalaren har af att se sin inkomst reducerad. I fråga om jordräntan och kapitalräntan kommo, såsom vi sett, redan de klassiska nationalekonomerna eller närmare bestämdt Ricardo till denna slutsats. Men det finnes i själfva verket intet skäl att icke äfven utsträcka den till arbetslönen, utom i det själfklara fall, att arbetslönen i stort sedt redan står så lågt, att den icke kan undergå någon ytterligare minskning.

I det hela anser man numera, att jordränta och arbetslön, åtminstone vid fri konkurrens, regleras af alldeles likartade lagar. Såväl jorden som arbetet äro oundgängliga faktorer i nästan all produktion; hur stor del de hvar för sig äga i produktionsresultatet kan öfverhufvud icke utrönas, då ju ingendera kan helt undvaras. Däremot kunna de till en viss grad ersätta hvarandra, och detta har ledt till uppställandet af läran om gränsproduktiviteten såsom norm för såväl jordränta som arbetslön. Kan man t. ex. öka produktionsresultatet lika mycket genom att anställa en ny arbetare på oförändrad territorium, som genom att vid oförändrad arbetarstock utvidga den använda jordarealen med, låt oss säga, 10 hektar, så bör årslönen för en arbetare ungefär öfverensstämma med årliga arrendet för 10 hektar af detta slags jord, och båda bestämmas af eller rättare sagdt ha sin maximigräns i just denna, verkliga eller möjliga, ökning. Inom nämnda gräns regleras de af kapitalernas konkurrens. Öferskottet af produktionen åter tillfaller kapitalisten, som förskotterar såväl jordränta som arbetslön. (I en mängd fall äro naturligtvis kapitalisten och jordägaren samma person.) Men äfven för kapitalräntan gäller en liknande lag. För ju längre tid det nämnda förskotterandet — som alltid i sista hand utgör kapitalets verkliga roll i produktionen — kan äga rum, dess större utrymme vinnes för förberedande arbeten och tekniska förbättringar, hvarigenom

produktionsresultatet ökas. Möjligheten att erhålla vinstgifvande användning för det sig nybildande kapitalet beror just på denna ökning — i alla händelser om kapitalet växer hastigare än folk-mängden.

I intet af dessa förhållanden — hvilka om än på ett ytterst schematiskt så dock i hufvudsak troligen på ett riktigt sätt återspegla verkligheten — sker nu någon förändring genom en inkomstskatt. En sådan minskar visserligen de produktiva faktorernas belöning, men lämnar deras konkurrensvillkor och »gränsproduktivitet» alldeles orörda och sätter följaktligen ingen af dem i stånd att tillägna sig något mera. I alla händelser måste, för att detta skulle kunna ske, skatten först vara så hög, att den rent af föranleder en minskad tillgång på arbetare eller på kapital; själfva jorden kan ju hvarken ökas eller minskas. Hvad en skatt på kapitalräntan beträffar, har man flera gånger uttalat den farhågan, att den skulle leda till kapitalernas utvandring eller, om detta icke är möjligt, att den skulle fördröja eller hämma kapitalbildningen och sålunda i sista hand bli till skada för landets industriella lif och ej minst för dess arbetarbefolkning. Detta må i någon mån vara sant, men af större betydelse torde vara, att arbetaren, därest skatten icke för hårdt trycker hans lifsuppehälle, själf blir i tillfälle att bilda ett kapital, hvaraf han ju då kan draga både den direkta och indirekta fördelen.

På samma sätt som således en direkt inkomstskatt förblir liggande där den lägges, så gäller också, att en en gång öfverflyttad skatt, t. ex. en konsumtionsskatt, så snart den träffat inkomsten, icke längre kan öfverflyttas. Är det fråga om en s. k. öfverflödsvara, så kan en person visserligen undandraga sig att skatta för den genom att afsäga sig dess bruk¹, och han kan också genom att minska sin konsumtion däraf i sin stad bidra till att trycka priset och på så sätt återvälta en del af skatten på producenten; men i den mån han konsumerar och alltså betalar skatt, har han ingen som helst utväg att härför hålla sig skadeslös på andras bekostnad. Canards och hans efterföljares påståenden i denna riktning äro säkerligen helt och hållet gripna ur luften. Relativt enkelt blir därför incidensförhållandet vid en

¹ Strängt taget, går han icke ens då alldeles fri, ty han förlorar ju alltid en viss bruksnytta.

produktskatt, hvilken såsom vår egen brännvinsskatt står ensam i sitt slag, i det den uppgår till 4—5 eller flera gånger varuvärdet. Här är det ju tydligt, att skatten öfverhufvud icke kan i någon märkbar grad bäras af producenterna; till och med om dessa afsade sig all vinst, skulle denna likväl icke uppgå till mera än en ringa bråkdel af skattens belopp. Men nu sker naturligtvis icke något sådant; det kapital och arbete, som användes i denna handtering vill ha sin belöning lika väl som i hvarje annan produktion, och det samma gäller om ägarna af den jord, som framalstrar råämnena för denna industri. I den mån åter den inhemska produktbeskattningen skulle komma att omfatta flera någorlunda jämt beskattade varugrupper, håller detta betraktelsesätt icke längre streck, och problemet om incidensen blir ett sådant, som snart trotsar hvarje försök till lösning. Skatten delas allt efter konsumtionens elasticitet o. s. v. först i ett icke närmare bestämbar förhållande mellan producent och konsument, därefter mellan de olika produktiva kategorierna, kapitalister, arbetare, jordägare, och öfverflyttas slutligen genom arbetets och kapitalets rörlighet samt möjligheten af förändradt användningssätt för jorden mer eller mindre på producenterna inom andra, icke beskattade brancher. En »diffusion» af skatten kommer således här i själfva verket att äga rum, men att den också blir »jämn», att den kommer att stå i något rimligt förhållande till de olika personernas inkomst eller skatteförmåga, därför finnes naturligtvis inga som helst garantier.

Af största intresse, men på samma gång det mest invecklade problemet inom hela incidensläran, är frågan om tullbeskattningen, framför allt när tullarna icke längre blott i finansiellt syfte påläggas en och annan kassaartikel, utan tillika, såsom i vårt och andra länder allt mera blifvit fallet, äro afsedda att skydda den inhemska marknaden mot utländsk konkurrens. Allt hvad man med någon säkerhet kan säga, är, att de i första ögonblicket lända till gagn och måhända stort gagn för alla dem, som äro sysselsatta inom de skyddade näringsgrenarna; att de omvänt äro till afgjord skada för producenterna inom de näringsgrenar, som till följd af sin natur icke behöfva eller kunna tillgodogöra sig något skydd, och särskildt dem, som arbeta för export; att de höja priset på alla ingående förnödenheter och motsvarande produkter

inom landet och sålunda för konsumenterna af dessa blifva en börda, ofta uppgående till vida mer än skattens belopp, men däremot sänka priset på alla utgående varor; men att här angifva några bestämda kvantitativa förhållanden och i synnerhet att utreda, hur dessa komma att gestalta sig, sedan den fria konkurrensen inom landet under några år hunnit inverka utjämnande på vinster och förluster, är helt enkelt en omöjlighet.

Uppenbart är, att flera af de nämnda följderna komma att i förstärkt mått göra sig gällande, därest, såsom vanligt är, utlandet möter de inhemska tullarna med motsvarande afgifter på våra exportartiklar. Skulle däremot en dylik retorsion af någon anledning icke äga rum, så bör det icke förnekas och har äfven från frihandelssidan många gånger erkänts, att ett inhemskt tullsystem kan utgöra ett medel att mera eller mindre nedtrycka priset på den utländska varan och därigenom bereda inlandet en, visserligen icke synnerligen honnett, vinst på utlandets bekostnad. Men då ifrågavarande argument, att »utlåndingen betalar tullen», blifvit öfver höfvan användt under våra egna tullstrider, må det tillåtas att påpeka, att resonemanget nödvändigt förutsätter en viss jämbördighet mellan de båda länders marknader, hvarom fråga är. Om t. ex. Tyskland, som jämte Ryssland själf är den största konsumenten af rysk råg, åsätter en tull på detta sädesslag, skulle följden däraf tvifvelsutan komma att visa sig i ett mera eller mindre kännbart prisfall på den ryska marknaden, och detta skulle äfven komma vårt land till godo — eller till ondo, hur man vill taga det — d. v. s. den ryska spannmålen skulle komma att säljas billigare äfven i våra hamnar, ehuru vi själfva icke åsatt någon tull. Om vi nu i vår tur införde en tull på råg, motsvarande någon del t. ex. hälften af den tyska, så skulle antagligen prisförhållandet på vår marknad ungefär återställas till, hvad det var förut, och »utlåndingen» skulle således verkligen betala denna tull, ehuru i oegentlig mening, eftersom han redan betalade den förut, om också icke till staten utan till rågkonsumenterna. Däremot skulle näppeligen vare sig denna tull eller någon senare tullförhöjning från vår sida kunna i nämnvärd mån utöfva något dylikt pristryck, enär vårt land såsom afsättningsort är alltför obetydligt i förhållande till den kolossala ryska produktionen. Af samma skäl torde ett litet land som vårt näppeligen kunna använda

tullarna såsom repressalier gent emot ett många gånger större land, som belagt våra exportartiklar med tull. Utländingen, såsom en stor konsument af våra varor, kan genom sina tullar åstadkomma ett starkt pristryck på vår marknad; vi, såsom en liten konsument af hans varor, kunna endast åstadkomma ett ytterst obetydligt dylikt pristryck och således icke i afsevärd mån vare sig skada honom eller gagna oss själfva genom tullen. Endast om flera af de smärre staterna slöte sig samman i ett gemensamt tullförbund kunde de i detta afseende betyda något, ehuru äfven då icke särdeles mycket gent emot de stora kulturländerna.

Att ömsesidiga tullar, åtminstone betraktade såsom en permanent institution, äro till ömsesidig skada genom att förrycka och försvåra den mellanfolkliga arbetsfördelningen, lär näppeligen kunna genom något nationalekonomiskt resonnemang motbevisas. Dock får man här icke glömma, att ett folk icke är detsamma som en individ, utan består af många individer och skilda samhällsklasser, hvilkas intressen i denna som i andra frågor möjligtvis icke sammanfalla, utan stå i strid med hvarandra. Så t. ex. kan det mycket väl tänkas, att om ett kolonialland såsom Nordamerikas förenta stater upphäfde sina industriella skyddstullar, hela vinsten därpå och mera till skulle komma jordägarna till godo, under det att arbetslönen genom den ensidiga konkurrensen i jordbruket törhända nedtvingades till en (äfven reellt) lägre standpunkt än förut; liksom det å andra sidan icke kan förnuftigtvis dragas i tvifvel, att de europeiska ländernas jordbrukstullar helt och hållet varit till vinst för jordägarna, men till skada för samtliga arbetare (äfven jordbruksarbetarna) hvilkas »gränsproduktivitet» härigenom minskats. —

Ett område, som däremot är relativt lätt att behandla, och öfver hvilket de nyare teoretiska undersökningarna också spridd ett visst ljus, är incidensen af en direkt eller indirekt skatt, som lägges på en handtering, hvilken är föremål för monopol. Seligman anmärker med rätta, att detta område i våra dagar jämväl har erhållit större praktisk betydelse, dels genom patentväsendets utveckling, dels och framför allt därigenom, att inom en mängd yrken de olika näringsidkarna visa en afgjord tendens att samman-sluta sig och därigenom uppnå en monopolställning, något som naturligtvis i hög grad underlättas genom den moderna skydds-

tullpolitiken. Hans egen framställning af detta ämne lider emellertid af betänkliga brister, hvarför jag här i stället vill hålla mig till den, som lämnats af den s. k. matematiska skolan, fransmannen Cournot, italienaren Pantaleoni (numera professor i Genève) proff. Marshall och Edgeworth i England m. fl., och hvartill äfven jag lämnat ett bidrag¹.

Monopolisten kan, inom vissa gränser, sätta priset på sin vara hur högt han behagar; men då hvarje prisförhöjning åtminstone i regeln måste medföra en minskad konsumtion, så uppnås förr eller senare den punkt, där en ytterligare prisförhöjning skulle minska i stället för att öka hans nettovinst, i det förbrukningen börjar aftaga i starkare proportion än nettovinsten på hvarje särskild varuenhet i följd af prisförhöjningen stiger. Monopolisten har då hunnit till den största vinst, som han under de förhanden varande förhållanden öfverhufvud kan ernå. En närmare undersökning visar nu, att en skatt, lagd på monopolistens nettovinst, icke kan föranleda honom till någon höjning (lika litet som till en sänkning) af priset på hans vara. Denna skatt förblir således liggande på honom utan att kunna afvältas, liksom förhållandet ju var med hvarje skatt på den rena inkomsten. Beräknas skatten åter vare sig efter mängden eller värdet af de afyttrade varorna — det sista likbetydande med en skatt på monopolistens bruttovinst — så blir förhållandet ett helt annat; han måste då, teoretiskt taget, alltid komma att höja varupriset för att därigenom undgå en del af skatten; man kan till och med tillnärmelsevis beräkna storleken af den fördelaktigaste prisförhöjningen: den bör i förra fallet (vid måttlig beskattning) uppgå till omkring halfva skatten, i senare fallet till något mindre. Praktiskt taget kan det icke dess mindre väl hända, att hvarje prisförhöjning uteblir, då nämligen det skattebelopp, som monopolisten på detta sätt kan afvärja från sig, är jämförelsevis ganska ringa, i synnerhet om skatten själf är obetydlig, hvadan det ofta icke blir någon affär för honom att för denna lilla och naturligtvis alltid mera eller mindre ovissa utsikt till vinst eller besparing underkasta sig besväret, obehaget och kostnaden af en prisförhöjning.

Man må nämligen icke föreställa sig, att monopolisten i verkligheten inbesparar hela det skattebelopp, som han genom

¹ Finanztheoretische Untersuchungen, Jena, Fischer, 1896, första afdelningen.

prisförhöjningen öfvervältrar på konsumenterna; genom prisförhöjningen minskas ju afsättningen, och i följd häraf blir också monopolistens nettovinst, äfven oafsedt skatten, mindre än den var före skattens påläggande, ehuru hans definitiva behållning blir något större, än om han fasthölle vid sitt gamla pris och sålunda själf betalade hela skattebeloppet oafkortadt. Det framgår tvärt om redan af det sagda, och detta är undersökningens märkligaste resultat, att monopolisten, trots prisförhöjningen, alltid förlorar mer än hela det belopp, som skatten på den faktiskt omsatta varukvantiteten utgör, alltså mer, än hvad som inflyter i statskassan; hvadan man med allt skäl kan betrakta den direkta och indirekta förlust, som tillskyndas konsumenterna genom prisförhöjningen, såsom rent bortkastade penningar, såsom ett gagnlöst offer utan nytta för någon part. Vi skola utföra detta i ett praktiskt exempel, hvilket nära berör en jämväl för vårt eget land högviktig finansfråga. För enkelhetens skull välja vi dock siffror, som något litet ehuru ej mycket afvika från de i verkligheten hos oss förekommande.

Vi antaga att i ett land, där hvitbetsockerhandteringen är omgärdad med höga skyddstullar, sockerproducenter och betodlare sammansluta sig till en s. k. ring för att uppnå största möjliga vinst på sockret. Förutsatt nu, att det för dem (med hänsyn till afsättningen) fördelaktigaste sockerpriset ligger något under det högsta pris, som det öfver hufvud vore möjligt att erhålla, d. v. s. utlandets nederlagspris ökad med tullens hela belopp + frakt, så ha vi här ett exempel, som till alla delar kan tjäna såsom illustration af den nyss anförda teorien. Låt den inhemska tillverkningsskatten uppgå till 10 öre pr kilogram råsocker, och låt samtliga öfriga omkostnader för tillverkningen af en kilogram råsocker uppgå till 20 öre, häri inberäknadt då så väl ränta på anläggningsskapitalet som betodlarnes ränta på sin jord, nämligen det belopp, som den skulle uppgå till, ifall jorden användes i vanligt åkerbruk. Den extra vinst, som de förskaffa sig genom betodlingen, låta vi däremot ingå såsom beståndsdel i den samfälda nettovinsten, som vi strax skola vidröra. Vid ett fabrikspris af 40 öre pr kgr. råsocker må konsumtionen inom landet utgöra 100 millioner kgr., och vidare vilja vi för enkelhetens skull antaga, att hvarje öres förhöjning i priset, åtminstone hvad de första

örena beträffar, skulle medföra en minskning i förbrukningen, hvarje öres prisnedsättning åter en ökning i förbrukningen, båda med jämt 10 millioner kgr. Vi anmärka uttryckligen, att detta antagande endast göres för enkelhetens skull; för själfva resonnemangets giltighet erfordras blott den förutsättning, som kan anses som ett faktum, att konsumtionen minskas, när priset stiger, och ökas, när det sjunker. Under det nämnda antagandet skulle nu emellertid 40 öre just utgöra det för producenterna fördelaktigaste försäljningspriset; det lämnar dem en nettovinst af 10 öre $\times 100$ mill. = 10 millioner kr., hvaremot, så väl vid ett pris af 41 öre som vid ett sådant af 39 öre pr kgr., nettovinsten, såsom man lätt kan räkna ut, skulle stanna vid 9,900,000 kr. och vid hvarje ytterligare prisstegring eller prissänkning ännu mera minskas. Är tullen några och tjugu öre pr kgr. råsocker, så bör ju också detta pris vara möjligt att uppnå, d. v. s. det ligger fortfarande något under tullgränsen.

Antag nu emellertid, att staten under bibehållande af tullskyddet skulle helt och hållet upphäfva denna inhemska akcis för att i stället uttaga skattebeloppet genom en direkt, speciell inkomstskatt på sockerproducenterna. Såsom vi nu vilja visa, skulle en sådan åtgärd leda till afgjord vinst för så väl producenter som konsumenter af socker. Det för producenterna fördelaktigaste försäljningspriset komme nämligen då icke längre att bli 40 öre, utan 35 öre (således minskadt med den borttagna produktionsskattens halfva belopp). Ty vid detta pris blir numera producenternas nettovinst för hvarje kgr. råsocker 15 öre, och då förbrukningen efter vårt antagande stigit till 150 millioner kgr., blir hela nettovinsten, fränsedt den direkta skatten, 22,500,000 kr., hvaremot den så väl vid ett pris af 36 som vid ett sådant af 34 öre blir jämt 100,000 kr. mindre o. s. v. Den nämnda vinsten är således nu producenternas högsta möjliga, och om den än på den direkta beskattningens väg minskas med 10 mill. kr., så återstår i alla fall $12\frac{1}{2}$ mill. kr., alltså $2\frac{1}{2}$ millioner kr. mer än vid det förra beskattningssättet. Alla parterna hafva alltså, huru paradoxalt detta än i förstone kan låta, vunnit på bytet; staten har erhållit samma inkomst, men säkerligen med vida mindre besvär än förut — ty hvitbetsockerbeskattningen i dess nuvarande form kräfver ju ett helt ämbetsverk med sina underlydande —;

sockerproducenternas vinst har ökat med 25 %, och allmänheten har det oaktadt vunnit den stora fördelen, att råsockerpriset sjunkit med 5 öre, hvilket ju skulle medföra en proportionsvis ännu större minskning af detaljpriset på raffinadsocker. Här förutsättes visserligen, att betodlingen utan svårighet skulle kunna ökas till erforderlig storlek, hvilket dock ej torde vara för djärft, eftersom det visat sig, att den hos oss endast genom ringbildningens medel kunnat inskränkas inom sina nuvarande gränser. —

Ännu fördelaktigare skulle det visserligen vara, om staten med brytande af monopoliet företoge sig att sänka, t. ex. halfvera så väl tullen som den nuvarande betskatten; och allra fördelaktigast, om den helt och hållet upphäfde båda delarna, i hvilket fall den visserligen finge subventionera så väl sockerfabrikanter som betodlare för att bibehålla dem vid deras nuvarande inkomster. I förra fallet skulle priset på råsocker antagligen komma att sjunka till c:a 30 öre och sockerproducenternas nettovinst på hvarje kilogram råsocker hade minskats till hälften, men då samtidigt konsumtionen — enligt vårt ofvan gjorda, visserligen godtyckliga, men ingalunda orimliga antagande — komme att fördubblas, så blefve så väl deras totala nettovinst som statens inkomster på sockerbeskattningen oförändrade¹.

I det senare fallet åter, om allt skydd borttoges, skulle priset komma att nedgå till blotta produktionskostnaderna (inbegripet vanlig kapital- och jordränta) alltså till 20 öre pr kgr., möjligen, i följd af utlandets premieringssystem, t. o. m. något därunder. Detta pris blefve emellertid så att säga nominellt, ty allmänheten finge ju nu på ett eller annat sätt uppbringa det tjugotal millioner, som erfordrades, för att hålla dels staten, dels enligt vår förutsättning sockerproducenterna skadeslösa för den bortfallna inkomsten. Fördelad på hela den säkerligen än ytterligare stegrade sockerkonsumtionen (huru högt denna under gynnsamma omständigheter kan stiga, visar i våra dagar Englands exempel) skulle denna summa likväl icke öka det effektiva råsockerpriset till mer än, låt oss säga, 26 öre pr kgr., och allmänhetens vinst på affären blefve således icke dess mindre kolossalt stor. — Det öfver-

¹ Däremot har vi svårt att uppvärma oss för det bekanta förslaget, att staten skulle med halfverande af tullen efterskänka *hela* tillverkningsskatten, hvilket ju enligt den ofvan gjorda förutsättningen skulle leda till, att sockerproducenterna *jämte* sina nuvarande inkomster komme att stoppa äfven statens hela inkomst af sockerbeskattningen i sin ficka.

raskande i alla dessa resultat torde försvinna, om man tänker på den oändliga mängd af bruksnytta, som förintas, när ett helt lands konsumtion af ett viktigt näringsämne genom konstlade medel inskränkes. Det är härvidlag icke fabrikanternas mer eller mindre oskäligen vinst, som utgör den enda eller ens den förnämsta stötestenen, utan denne ligger i den nationalekonomiska förlusten.

Vi afsluta härmed denna lilla framställning; den har naturligtvis icke kunnat afse att lämna en uttömmande behandling af ett lika svårt som omfattande ämne¹, endast att gifva några antydningar om arten och vikten af de problem, som på detta område föreligga för den nationalekonomiska forskningen, problem, af hvilka några redan nu till en viss grad kunna genomskådas, om också icke fullt lösas, och af hvilka de öfriga med framtidens rikare tillgångar på ekonomisk statistik antagligen skola bringas närmare sin teoretiska och praktiska lösning, huru hopplös denna än i närvarande stund må synas.

¹ På svenska är ämnet förut behandlad af Langenskiöld, Om öfverflyttning af skatt. Helsingfors 1886.